

MAYER ERZSÉBET

Zentai fotóelégiák

Révész Róbert: Az idő ráncai/zentai anizok

című fotóalbumáról

MAYER ERZSÉBET (1951) Budapest

„Az alkotó akkor hiteles igazán, ha termőre fordítja mondandóját.”

Valkay Zoltán

Amikor az olvasó kézbe veszi és fellapozza Révész Róbert fotóalbumát, letagadhatatlanul átérzi a fotók expresszív erejét. Aztán ha tovább lapoz, feltűnik, hogy ezek a zentai anizok egy teljesebb narratíva részei: nemcsak az egykori Zenta építészeti története sejlik fel mögöttük, hanem a valamikor szervesen fejlődő természeti, társadalmi, kulturális múlt is. Ezt a vizuális emlékezést és emlékeztetést kíséri valami egyetemesebb élmény is, az elmúlás elégikus szomorúsága. Sokan úgy tudjuk, hogy az idő körbejár, ciklikusan ismétlődik. Minden, ami a világon van és létezik, bejárja a keletkezés, a kiteljesedés, majd a virágok elhullásának s végül az élet eliramlásának fázisait. Letagadhatatlan, hogy a hanyatlás és a megsemmisülés szomorú fájdalommal jár. Weöres Sándor érzékletes költői szavaival így: „Oly árvák ők mind, az öregek. ...úgy állnak búsan, csüggeteg, mint a hervadt őszi levelek a sárga porban.” Ahogy Révész fotói is igazolják, van az idő múlásának egy sajátos esete, amikor a világ uraként viselkedő ember öntudatosan birtokba veszi a történelmi időt: hol megállítja, hol kiegyenesíti, hol felgyorsítja, s akad arra is példa, amikor felelőtlenül meghamisítja azt. Keserű vigasz, hogy a hanyatlás és az elmúlás kérlelhetetlen törvényei alól ezek az ideológiai szándékkal erőszakolt, durva, világfelforgató tettek sem bújhatnak ki, de a károk szinte helyrehozhatatlanok.

Valami ilyesmi történt Zentával, a Vajdaság egykor virágzó Tisza-parti városával is. A 20. század fordulóján különösen felgyorsult a város fejlődése, igényes, jómódú polgári várossá alakult. Elkészült a tiszai vashíd, a rakpartot gesztenyesor díszítette, a városközpontban a leégett városháza helyett felépült az új, impozáns épület. Termékeny természeti világ, igényes polgári városi környezet, eleven kulturális élet színhelye volt. A Monarchia tragikus megsemmisülése után Zenta az új délszláv államhoz került. A gazdasági fellendülés megtorpant, a földek kisajátításával megszűnt a város gazdagsága, oda lett Bácska aranykalászos termővidéke. Az egykori igé-

nyes polgári város, az egykori művészeti stílusokban bővelkedő városi építészeti helyett úrrá lett az igénytelen harácsolás, a stílustalan átalakítás és a gondatlanság. Révész fotóin szembesülünk a kártékony folyamatokkal: omlik a vakolat, lepereg a festék, porlad a lécz, horpad a bádogg, a hiányzó épületedarabok helyén talmi, műanyag toldás-foltozás. Ezek a romlásban lévő részelemek Révész fotóin képesek felidézni azt az eltűnt harmóniát, ami egy-egy épület egészére jellemző egységes stílus sajátja volt, s az épület minden elemére, részletére kiterjedt: így lesz igényes megmunkálású, művészi kivitelezésű a képmény, az épület sarokrészei, a lefolyók díszei. Mint ahogy a falak felületét megbontó, ritmikusan tagoló oszlopok, ablak felett emelt díszek. Ugyanazok a motívumok változatai, a levélminták, virágdíszek, csigavonalak biztosítják az épület bensőségességét, műves eleganciáját. A fotókon megmutatott fedeles kapuk, stukkók, oromzatok, kilincsek, kopogtatók mind-mind szólnak a kézműves technika (kovácsok, ácsok, kőfaragók) tiszteletéről is. Jóllehet itt nem csupán technikai ismeretekről, hanem tehetségről, ízlésről és igényességről is szó van.

Ha Révész Róbert zentai fotóit az európai kultúrtörténet jeleként olvassuk, meglepő múltra tekinthetünk vissza. A pogány kultúrát idézik azok az ember- és állatfejek, amelyek nem engedték a rontó szellemek ártó hatását az otthonokba. A Nap tisztelete örökletes motívum, mint ahogy a gyümölcsökben, virágokban gazdag Flóráé is. Az ókori mitológiából feltűnik Zeusz, a főisten, Kronosz, az időisten karakteres feje is, hiszen az idő hatása, mint ahogy egy feljebbvaló léte is, kitörölhetetlen emberi ismeret. A keresztény hitvilág sajátosan ötvöződik a pogány hagyománnyal: például a napsugaras díszítések a nap fényének szétáradásán túl a szentlélek kiáradását is jelzik. A fotókon látunk középkori emlékeket idéző karcsú íveket, kupolákat, mint ahogy klasszicista virágfonatokat, szecessziós hajlékony virágmintákat is. Révész kiváló érzéssel örökíti meg a groteszk ízlésromboló stílusötvözeteket: a hajdan

volt kémény mellett éktelenkedik egy parabola-antenna, a korinthoszi oszlopdíszek folytatásaként kommersz lámpatestek lógnak. A vakablakok, a vakajtók jól mutatják, hogy az ideológiai alapú szocialista és a haszonelvű posztmodern világnak semmiféle szerves kötődése nincs ehhez a világhoz.

Révész Róbert zentai fotói nem csupán a vizuális emlékképek miatt értékesek. A fotográfus az elmúlás tényét képes esztétikai élménnyé formálni, amihez többek között a megragadott pillanat, a kimetszett részlet megtalálásának érzéke kell. Mint ahogy a technikai ismereteken, a szakmai gyakorlaton túl a képesség is, hogy a bomlásban meglássa a maradandót, a részben az egészet, az eltűnt időben az időálló szépséget, a színek árnyalataiban a metamorfózist. Így lesz önálló vizuális jellé a megkopott okker, pasztellkék, a lágú rozé. S szükséges az a szemlélet is, ami képessé teszi a fotográfust arra, hogy a melankóliát átfordítsa groteszkbe, s így felülmúlja a hiányzó időt.

Révész Róbert – ahogy az album egésze bizonyítja – Zenta szülőtte (1963) és kulturális örököse. Már fiatalon fotózott, s mind a mai napig ez a fő hivatása. A délszláv háború kitörésekor (1991) Szegedre költözött, majd fotóriporterként, rendezvényfotósként dolgozott és dolgozik jelenleg is. Több mint ötven önálló kiállítása volt. Rendszeresen láthatók fotói a különböző hazai és szerbiai lapokban. Ezekon túl plakátok, katalógusok, könyvillusztrációk, hanglemezbontók, CD-illusztrációk, kiadványok, meghívók, képeslapok, filmforgatások werkfotóinak készítője is.

A fotóalbum képanyagát több méltató szöveg is kiegészíti. Valamennyien (Falcsik Mari, Beszedes István, Radics Viktória, Valkay Zoltán, Hagymás István) az írások tanúsága szerint Révész Róbert személyes ismerője, s mélyen kötődnek nemcsak a szerzőhöz, hanem Zentához is. Közös sajátosságuk az is, hogy kiváló tollforgatók, széles látókörű, művelt emberek. Írásaikban többen kiemelik a fotók és az album „zeneiségét”, amit a képeken érvényesülő ritmikus rend, a képeket összekötő „dallamív” igazol. De ebben az utalásban szerepet játszhat az a tény is, hogy Révész Róbert maga is zenész. Sokféle hangszeren játszott: szájharmonika, furulya, citera, klarinét, ütőgardon voltak a hangszerei, mostanság a kaval és a tibeti éneklő tálak. A zenei múlt megidézése az afro-balkáni, moldvai, gyimesi dalokkal rokonságot mutat Zenta építészeti múltjának megelevenítésével.

Révész Róbert zentai fotóival igazi révészként viselkedik. Ahogy Nagy László átvitte a túlsó partra a szerelmet, úgy sikerült átkelnie Révésznek is a fedelés folyóján. (*Forum*, 2021)

